

18. Дорошенко В. Огнище української науки / В. Дорошенко. – Нью-Йорк ; Філадельфія, 1951. – 116 с.
19. Озаркевич Є. Праці / Є. Озаркевич ; за за. ред. Я. Ганіткевича. – Львів : Каменярь, 1999. – 302 с.
20. Етнографічний збірник Наукового товариства імені Шевченка. Т. I–XXXVIII, I–XXXIX–XL, XLI : 1895–1916, 1929, 1976 : Бібліографія. – Львів, 2007. – 117 с.
21. Зайцева З. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.) / З. Зайцева. – К. : КНЕУ, 2006. – 368 с.
22. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства імені Шевченка (1873–1949) / В. Кубійович. – Львів : НТШ, 1991. – 53 с.
23. Кучер Р. Наукове товариство імені Шевченка / Р. Кучер. – К. : Наукова думка, 1992. – 112 с.
24. Левицький І. О. Збірник наукових праць / І. О. Левицький. – Львів, 2002. – 187 с.
25. Матеріали до українсько-руської етнології Наукового товариства імені Шевченка. Т. I–XX, XXI–XXII : 1895–1919, 1929 : Бібліографія. – Львів, 2007. – 79 с.
26. Наукове товариство імені Шевченка : 130 років праці для України. – Львів, 2003. – 40 с.
27. Оглоблін О. Наукове товариство імені Шевченка в історії України / О. Оглоблін // Український історик. – 1977. – Ч. 3–4. – С. 5–14.
28. Періодичні та серійні видання Наукового товариства імені Шевченка (1885–1939) : Анотований покажчик. – Львів : НТШ, 1991. – 102 с.
29. Прицак О. Наукове товариство імені Шевченка у Львові поміж двома війнами / О. Прицак // Український історик. – 1981. – Ч. 1–4. – С. 147–152.
30. Романів О. Олександр Барвінський і Наукове товариство імені Шевченка / О. Романів // Олександр Барвінський. 1847–1927 : матеріали конференції, присв. 150-й річниці від дня народження Олександра Барвінського, Львів, 14 травня 1997 р. – Львів, 2001. – С. 91–100.
31. Стара Україна. – 1924. – Ч. I.
32. Українсько-руський архів (1906–1925) : Покажчик змісту томів. – Львів, 1992. – 101 с.
33. Хроніка НТШ. – 1918. – Ч. 60–62.
34. Хроніка НТШ. – 1939. – Ч. 74.
35. Якимович Б. Іван-Франко – видатний теоретик і практик видавничої справи в Україні / Б. Якимович // Галичина. – 2006–2007. – № 12–13. – С. 68–85.

В статтє проанализирована издательская деятельность Научного общества имени Шевченко конца XIX – первой трети XX века. Приведена информация о роли в ее развитии М.Грушевского, И.Франко, В.Гнатюка, Ф.Вовка и других ученых.

Ключевые слова: *Научное общество имени Шевченко, Записки НТШ, Сборник историко-философской секции, Сборник филологической секции, Сборник Математически-природописно-врачебной секции, Этнографический сборник, Материалы к украинско-русской этнологии.*

The publishing activity of T.Shevchenko Scientific association in the end of XIXth and the first third of XXth centuries is analysed in the article, where is given the information about the role of M.Hrushevskiy, I.Franko, V.Hnatyuk, F.Wovk and other scientists.

Key words: *T.Shevchenko Scientific association, Memoranda of T.Shevchenko Scientific association, The collection of historical and philosophical section, The collection of philological section, The collection of mathematical, natural and medicinal section, The Ethnographic collection, The documents about Ukrainian and Ruska ethnology.*

**УДК 94 (947: 943)
ББК 63.3 (4 Укр) 52**

Юрій Плекан

СТАВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ ЛІВИХ І ЛІВОЦЕНТРИСТСЬКИХ ПАРТІЙ ДО УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ XX ст.

У статті розглядаються питання різних підходів і трактувань щодо розв'язання українського питання в Галичині польськими політичними партіями лівого та лівоцентристського спрямування, а також співпраці їх з українськими лівоцентристськими партіями для налагодження польсько-українських відносин.

Ключові слова: *українське питання, польсько-українські відносини, галицький сейм, поділ Галичини, виборча реформа, австрійський парламент, панівна нація.*

Польська Соціалістична Партія (ППС) до 1905 р. домагалася права самовизначення та рівноправності всіх народностей у складі Росії, Німеччини й Австро-Угорщини. Однак коли така платформа була прийнята російськими соціал-демократами, а 1905 р. Стало зрозуміло, що самовизначення поляків, зокрема в Росії, є неможливим, на з'їзді ППС 1906 р. була прийнята нова програма. Вона передбачала повну незалежність Польщі. При цьому ППС бажала, щоб Українська соціалістична партія разом із нею боролася за відокремлення всіх земель історичної Польщі від Росії, а після творила польську демократичну державу з повною рівноправністю народностей, що ввійдуть до її складу на підставі добровільної федерації, з правом повної самостійності. При цьому польські соціалісти обходили питання кордонів, у яких збиралися побудувати демократичну федеративну державу [5, с.86–99].

Прихильником польсько-української угоди був польський учений, публіцист-соціаліст Л.Василевський. Він бажав порозуміння двох народів, виходячи з ідеї слов'янської єдності, але лише з позицій пошуку союзників Польщі в боротьбі проти Росії. 1896 року в органі польських соціалістів "Pscedswit" учений надрукував статтю "Українофільство, русинське питання і польські соціалісти". У національному русі українців Василевський убачав могутнього союзника поляків у боротьбі з Росією і тому вважав украй необхідним "підштовхнути" його до розуміння "неможливості спільного з Росією розвитку". Однією з перешкод, що заважала цьому, на його погляд, був слабкий розвиток національної свідомості українського народу. Водночас, як і більшість мислителів свого часу, польський учений не помічав традиційних антипольських уявлень і стереотипів у свідомості багатьох українців унаслідок тривалого панування Польщі на українських землях. Він уважав, що антипольські настрої штучно підбурюються Москвою, що, безперечно, теж мало місце, але не бачив глибини соціальних, економічних, політичних і культурних чинників, які сприяли українсько-польським антагонізмам. До лав ППС Василевський увійшов 1897 р., він був провідником ідей співробітництва з українськими політичними течіями, які орієнтувалися на утворення незалежної України. 1901 року вийшла його праця "У спільному ярмі", у якій польський українофіл наголошував, що українцям слід позбутись ілюзій федералізму й іти разом з поляками до утворення незалежної держави. Він запевняв, що польським соціалістам не властиві прагнення захопити українські землі. Остаточні свої думки з української проблеми Василевський підсумував у книзі "Україна і українська справа", яка вийшла в Кракові 1911 р. Головна її ідея полягала в тому, що рано чи пізно ідеал української держави обов'язково перетвориться на практичне завдання й української демократії. Тому, виходячи з того, що український визвольний рух запізнюється у своєму розвитку й відстає від польського, автор переконував польського читача в необхідності врахування прагнень сусіднього народу до незалежності й створення самостійної держави [4, с.144–146].

1912 року в брошурі "Ugoda polsko-ruska" своє бачення польсько-українського порозуміння виклав інший польський соціаліст Л.Кульчицький. Серед причин небажання польських політиків докласти значних зусиль для укладення угоди з русинами Кульчицький називав історично сформовані хибні погляди на те, що прагнення різних народів до самостійного життя, які відстали у своєму розвитку через завоювання й денационалізацію вищих класів на землях колишньої Речі Посполитової, – процес неприродний, а витворений ворогами поляків, тому його можна усунути або спинити на тривалий час. Польсько-українську угоду автор розглядав як порозуміння обох народів краю в найбільш актуальних справах, які не усували всіх антагонізмів, але зменшили б їх на певний відрізок часу. Таке порозуміння не могло бути ані вічним, ані абсолютним. Воно не могло всіх задовільнити, проте повинно було опертися на певну загальну підставу й бути результатом визначеної політичної концепції, яка відносилася б до співжиття обох народів краю. Угода не могла укладатися в кількох концесіях на ко-

ристь русинів, а мала бути наслідком певного загального плану, системи в польсько-русинських відносинах, проведених послідовно обома сторонами.

Стосовно домагань русинів розділити Галичину на дві частини: українську й польську, то, на думку автора, воно викликано тим, що русини не мали в краю того, що їм повинно належати. Унормування українсько-польських відносин за допомогою широких реформ, які гарантували б українцям свободу розвитку, сприяло б усуненню цієї їхньої вимоги. Прибічники порозуміння не виключали, що надання русинам Галичини повного рівноправ'я з поляками й самостійності в культурно-національних справах задовольнило б їхню більшість на довгий час, і лише незначна меншість вимагала б поділу краю. Кульчицький піддав критиці польські національні теорії, зокрема про "утримання стану посідання". Він зазначав, що історичний розвиток є процесом, у якому чийсь стан посідання рано чи пізно буває порушений. Для прикладу наводить німців, які протягом віків мали перевагу в Австрії, але все ж таки не втримали її. Намагаючись логічно довести помилковість цієї польської теорії, Кульчицький пише: "Якщо думаємо, що не маємо права зменшувати свій стан посідання на користь русинів Східної Галичини, значить, не можемо домагатися від держави (Австро-Угорщини. – Ю.П.), розширення автономії краю, бо це є посягання на її стан посідання" [10, с.2]. Усвідомлюючи, що кожен народ у процесі розвитку має виразне почуття своєї окремішності, приносить чисельні жертви для задоволення своїх потреб і прагне до здобуття більшою чи меншою мірою права самостійно полагати свої справи, автор відмічає: "Як поляки, так і русини бажать вирішувати свої проблеми самостійно. Коли самі маємо таке бажання, то повинні зрозуміти, що мають його також наші сусіди" [11, с.1]. Інша польська теорія передбачала здійснення поступок українцям лише за умови одночасних здобутків і досягнень поляками, щоб постійно зберігалася їх перевага. Однак, на думку польських угодівців, вона не реальна з точки зору великих матеріальних видатків. Зустрічалися серед поляків і такі, що закликали взагалі не займатися руською справою й дати змогу їй природно розвиватися. Проте прихильники угоди вважали такі думки найвніми. Вони говорили про необхідність зайняти все ж якусь позицію, акцентуючи увагу на тому, що в сеймі й парламенті русини ставлять певні вимоги, від способу поладження яких залежить їхнє поступовування проти поляків.

Характеризуючи політичні відносини в краю на тлі польсько-русського питання, Кульчицький відмічав, що тільки всеполяки і подоляки не бажали робити русинам ніяких поступок. Він критикував їх за співпрацю з Росією з метою придушення українського національного руху та об'єднання польської справи для спрямування її проти Німеччини. На його погляд, співробітництво з Росією проти Німеччини витворить антагонізм між поляками й Австрією і призведе до необачливих політичних і культурних витрат польського народу. Визнаючи русинів за народ у повному значенні цього слова, автор уважав помилкою польської спільноти невизнання політичної ваги українського національного руху. Поляки не хотіли або не усвідомлювали того, що, крім культурно-господарських цілей, український рух на певній стадії свого розвитку повинен мати також визначені політичні цілі.

Однак польська спільнота погоджувалася на те лише за умови, що політичні цілі українців будуть спрямовані проти Росії. Кульчицький засуджував такі погляди, зазначаючи, що вони опираються не на факти, узяті з історичного досвіду, а лише на прихованих суб'єктивних бажаннях. Ті погляди, на його думку, не враховують дійсності, бо русини не на те плекали свою мову, боролися за свої права, творили економічні й політичні організації в Галичині, щоб обмежити свою індивідуальність до ролі якогось племені, яке в політичному житті мало б творити якийсь відлом польського народу. На його думку, українці, безперечно, будуть виступати проти Росії і з часом розіб'ють її централізм у тій чи іншій формі, однак і в Галичині боротимуться з поляками за здо-

буття самостійності не тільки культурно-економічної та національно-мовної, а й політичної [12, с.2].

До прихильників порозуміння з українцями Кульчицький відносив намісника М.Бобжинського, який, за його словами, щиро прагнув угоди, працював для неї відважно, не лякаючись крикливої опозиції, діяв за власною совістю, не дбаючи про популярність. Крім нього, на той час необхідність угоди усвідомлювали: колишній “старий приятель” русинів граф Бадені й досвідчений політик міністр Білінський, а також соціалісти, людовці зі Стапінським, частина західних консерваторів, деякі демократи й польська поступова партія. Але головним їх недоліком, на думку автора, було те, що всі вони не прийняли ніякої політичної концепції в даній справі й мали дуже відмінні на неї погляди. З українських партій, які могли укласти таку угоду, він називав Українську Націонал-Демократичну Партію (УНДП). Однак, за його словами, для цього їй необхідно було змінити свою національну програму. Проте для появи нової програми партія мала розпастися на три частини. Одні повинні були перейти до радикалів, інші створити окрему крайньонаціональну партію, а останні, які, безперечно, творили більшість, мали формувати УНДП, що рахувалася б з реальними умовами в краю й державі. Така партія могла б навіть узяти участь в управлінні краєм через деяких своїх членів, зазначав автор [12, с.2].

Л.Кульчицький уважав, що для поляків існувало два шляхи вирішення проблеми: або поборювати український національний рух в усіх його проявах, або визнати його і робити йому концесії (поступки. – *Ю.П.*). Автор виступав за другий шлях. У такому випадку виникало питання, яку концепцію порозуміння обрати: укладення угоди між народами чи національний поділ краю. У цьому випадку він відстоював першу, пропонуючи надати рівні права обом народам і гарантуючи їм самостійність у тих культурно-освітніх та економічних галузях, у яких можна було б провести поділ між сферами діяльності українців і поляків. Однак усе це, на його погляд, вимагало, насамперед, здійснення ряду реформаторських заходів: 1) справедливої виборчої реформи до галицького сейму; 2) гарантування русинам трьох голосів, а полякам п'ятьох у крайовому Виділі; 3) створення посади віцемаршалка (для українського населення), щоб русини мали в автономній адміністрації краю свою людину; 4) створення окремої руської шкільної Ради як вищої влади над українськими народними школами й середніми науковими закладами, яка б складалася лише з українців-русинів; 5) створення руського університету у Львові; 6) здійснення на основі постійного ключа розподілу грошей між польськими та русинськими інституціями, призначення їх на освітні й економічні цілі в Галичині.

На думку угодівців, усі ті реформи створили б для русинів широке поле діяльності в різних напрямках, унезалежили б їх від поляків і сприяли б припиненню скарг і взаємних звинувачень, що породжували конфлікти. Такі заходи мали задовільнити переважну більшість українців на тривалий час і сформувані в їхньому середовищі поміркований напрямок у ставленні до поляків, за якого кожен, не зрікаючись подальших національних вимог, зумів би цінити те, що отримав. Польські прихильники порозуміння відмічали, що Руська партія, яка б уклала таку угоду, здобула б серед власної громадськості повагу й проклала б дорогу для подальшої праці. У результаті інтереси Галичини, як цілості, отримали б підтримку обох народів, які прагнули розширення автономії краю.

Дехто вважав: не варто робити русинам значних поступок, бо це зміцнить їх настільки, що вони відчують у собі силу і з часом знову жадатимуть поділу Галичини на дві частини. У відповідь прихильники надання рівних прав українцям посилалися на історичний досвід, який, на їхній погляд, свідчив, що змагання в суспільствах стають сильнішими тоді, коли зростають потреби подальшого їх розвитку. Отже, русини,

безперечно, тим більше будуть домагатися поділу Галичини, чим важче їм буде розвиватися в неподільнім краю.

Польські угодовці все ж ураховували те, що русини можуть вимагати розподілу Галичини через 30–40 рр. після укладення договору. Тому вони ставили завдання вести політику так, щоб, роблячи українцям поступки, рахуватися з можливістю такого поділу краю в майбутньому. Урешті, говорили вони, що поділ може бути різний. Проте, щоб уся Східна Галичина по р. Сян дісталася русинам, не може бути й мови, бо це не відповідає їхнім фактичним силам. “Наші змагання повинні бути звернені в тім напрямку, щоб ми скріпилися там, де творимо меншість. Зрештою, не знаємо, що може бути за 30 або 40 років” [11, с.1]. Насамкінець Л.Кульчицький доходить висновку про кончу необхідність укладення польсько-русинської угоди, виходячи з тих обставин, що польсько-українські суперечки в Галичині загострювалися, русини розвивалися, а їхні сили зростали, тому поляки змушені були робити їм поступки. Цього ж вимагала й держава, оскільки національна боротьба в такій формі зупиняла законодавчу працю сейму, ускладнювала демократизацію суспільства та розвиток автономії. Щодо самих поступок русинам, то вони, на думку автора, насамперед, мали бути плановими й охоплювати відносини в цілому, їх необхідно було здійснювати не під тиском і не тоді, коли конечність їх стане очевидною, а якнайшвидше. По-друге, з усіх форм угоди найлегшою до проведення, найсправедливішою й одночасно такою, що найменше наражає поляків на втрати, мала бути така, яка зберігала неподільність краю, надавала русинам рівні з поляками права, а обом народам свободу дій. Автор зазначав: незважаючи на те, що навіть така форма угоди не могла гарантувати неподільності Галичини в майбутньому, усе ж вона мала в цьому плані більше шансів, ніж повний опір будь-яким русинським домаганням. На закиди противників, що така угода буде провізornoю, неабсолютною і в майбутньому може знову висунути питання поділу краю, автор закликав польську громадськість не хехтувати нею, виходячи з того, що ніхто не знає, яке буде те майбутнє, як і ніхто не міг передбачити, яку форму міг би прийняти поділ краю. Провізорна угода, на його погляд, мала ту вартість, що обмежувала боротьбу й створювала можливість для співжиття народів у даний момент. Запропоновані прихильником українсько-польського порозуміння зміни мали проводитися протягом кількох років у порядку їх значущості. Найбільш важливі з них: 1) виборча реформа до сейму; 2) створення українського університету у Львові; 3) формування уряду віцe-маршалка на чолі з українцем; 4) визнання за русинами трьох членів крайового виділу – мали бути полагоджені законодавчим шляхом упродовж року. Переконаючи своїх співвітчизників у необхідності укладення польсько-української угоди, Л.Кульчицький писав, що, не маючи ані власної держави, ані війська, бюрократії та мільйонів, поляки повинні мати відвагу й не оббріхувати себе самих, а ясно поглянути на речі в руській справі й полагодити її угодою. Польська суспільність повинна з погордою відкинути тих, хто не зважає на історичну доцільність, не рахується з дійсністю, штовхаючи її на небезпечну дорогу безоглядної боротьби з русинами, конфлікту з державою і т. п., в ім'я злої й усім зрозумілої національної амбіції. Він закликав не звертати уваги на той аргумент, що польський народ у результаті такої угоди втратить частину спадщини своїх батьків. На його погляд, у життєво важливих інтересах розвитку польського народу можна із часом утратити щось із батьківщини, щоб через це зміцнити головну її частину [11, с.2].

Офіційно на позиціях рівноправного розвитку всіх народів, у тому числі й українського, знаходилися й новостворені польські демократичні партії й угруповання, наприклад: “Польське Сторонніцтво Демократичне” (ПСД, виникло 1900 р.), “Краківське Товариство Демократичне” (1902 р.). У програмі ПСД уперше з-поміж усіх польських партій проголошувалося: “З братнім почуттям до русинів підтримуємо їхні потужні прагнення закріплювати спільність наших краєвих і національних інтересів”.

Проукраїнською спрямованістю відзначався щомісячник “Критика”, редагований В.Фельдманом, який не належав до жодної з польських політичних організацій. Будучи противником поділу Галичини на українську й польську, В.Фельдман усе ж виступав за надання українцям краю всіх політичних й економічних прав, якими володіли поляки. До 1908 р., коли сталося вбивство галицького намісника Анджея Потоцького українським студентом М.Січинським, В.Фельдман вів активну роботу щодо польсько-українського порозуміння [7, с.124]. Соціал-демократична партія Галичини і Шлеська (СДПГШ) стояла на національно-політичній платформі ППС. На міжнародному соціалістичному конгресі в Цюріху 1893 р. польські соціал-демократи утворили із ППС одну польську секцію. При цьому вони не допустили до конгресу польських соціал-демократів із Королівства Польського. На з’їзді австрійської соціал-демократії в Брно 1899 р. СДПГШ заявила, що прагне до відбудови Польщі. У результаті в 1904 р. на IX з’їзді СДПГШ у Кракові був укладений союз між СДПГШ і ППС. Однак за визнання права на відокремлення від Польщі правобережної України та Литви, лідера соціал-демократів Латинського критикували ліберали й консерватори. Вони називали це “четвертим поділом Речі Посполитої”. Польські соціал-демократи в Галичині виступали проти шовінізму польської шляхти та всеполяків і розглядали український рух як потенційного союзника у своїй опозиції до правлячої в Галичині партії консерваторів. Проте, незважаючи на все це, вони не йшли на рівноправне співробітництво з українськими демократами, вважаючи, що останні не дозріли до розуміння ідеї розподілу Галичини на українську й польську частини та створення самостійної української держави, у цьому сенсі про жодні поступки з їхнього боку навіть не доводилося говорити. Вони намагались об’єднати всі крайові політичні напрямки демократичного спрямування на платформі здобуття більшості в галицькому сеймі та австрійському парламенті.

Як зазначав П.Феденко, їх націоналізм майже не відрізнявся від націоналізму польських буржуазних партій. Виходячи із цього, він стверджував, що серед українських політичних партій Галичини в найтяжчому становищі перебували соціал-демократи. Їхня партія діяла в містах і селах, де більшість робітників становили поляки та євреї, тому через слабкість українського пролетаріату робітничий соціалістичний рух тривалий час знаходився під впливом поляків. Як наслідок, у його середовищі панувала польська мова, а під час виборів до парламенту та сейму українські соціал-демократи змушені були голосувати за польських соціалістів, які намагалися не допустити українців до вищих органів влади. У 1904 р. М.Лозинський писав, що визначні українські соціал-демократи працювали в польських організаціях і пресі й, виконуючи совісно обов’язок міжнародної солідарності, не отримували аналогічної підтримки з боку польських товаришів. Лозинський закликав українських соціал-демократів Галичини вимагати з боку поляків такої ж взаємності та викривати тяжкий соціальний стан українського народу в краї [6, с.176–182]. У результаті на початку ХХ ст. українські соціалісти стали все частіше домагатися рівних прав. Так, з 1909 р. почали виходити перші українські газети для робітників тютюнових фабрик і залізничників. З наближенням парламентських виборів частина українських соціалістів не хотіла знову голосувати за поляків, тому на IV з’їзді Української Соціал-Демократичної партії (УСДП) Галичини у Львові 1911 р. відбувся розкол. Партія розділилася на противників і прихильників співпраці з польськими соціалістами. До перших належали: В.Левинський, Л.Ганкевич, Ю.Бачинський і А.Чернецький, за ними стояли маси українських робітників з культурно-просвітніми організаціями “Воля”, з місцевими партійними комітетами й органами преси, яких називали сепаратистами. До другої групи входили С.Вітик та М.Ганкевич, які залишалися в партії, але перебували в меншості [7, с.82–83].

Складність такого становища полягала в тому, що вони намагалися поєднати мінімум націоналізму з максимумом інтернаціоналізму. Це проявилось і в тому, що в но-

вому австрійському парламенті представники меншості УСДП вступили не до української, а до загальної соціал-демократичної фракції. Однак, незважаючи на те, що вони проголошували себе частиною міжнародного соціалістичного руху, усе ж уважали, що в процесі загальної емансипації робітничих мас першою стадією має бути організація національних соціалістичних партій і боротьба за національну незалежність.

Що стосується Польського Сторонництва Людового (ПСЛ), то на початку ХХ ст. його праве (Стояловський) і ліве крило (Стапінський) у національному питанні виступали за рівноправність поляків, українців і литовців, за рівність віри та свободу віросповідання, хоча й підкреслювали виняткову роль католицизму для поляків. Після вдалих для ПСЛ виборів до парламенту у 1911 р. Стапінський уклав угоду про співробітництво із західними консерваторами і разом з ними та лібералами утворив блок, який підтримував австрійську політику намісника М.Бобжинського в Галичині. У результаті 1912 р. ПСЛ розколюється. Частина людовців, прихильна до східногалицьких консерваторів та ендеків, утворила партію ПСЛ – Об'єднаних незалежних людовців (ПСЛОН), яка перебувала на антиукраїнських позиціях. У 1913 р. під час виборчої кампанії до галицького сейму Стапінський критикував поміщиків і духовенство. Він убачав в українських селянах союзника польського селянства й прагнув до угоди з ними та лівими політичними партіями. Водночас представник ПСЛОН З.Лясоцький звинувачував його в розпалюванні ворожнечі в суспільстві, у підтриманні інтересів українців на шкоду поляків. Унаслідок цього ПСЛ того ж року розкололася на ПСЛ лівого спрямування та ПСЛ праву (або “п'ястівці”. – *Ю.П.*). Остання в 1914 р. об'єдналася із ПСЛОН, утворивши нову партію ПСЛ-П'яст за незалежну Польщу. Вона заявила, що буде домагатися широкої автономії для Галичини, аж до отримання статусу, який мала Угорщина. П'ястівці відкидали плани поділу провінції на українську й польську частини. Вони виступали за виборчу реформу до сейму. П'ястівці співробітничали з урядом і правими партіями та духовенством. ПСЛ лівого спрямування вимагала демократизації виборчої реформи до сейму та органів місцевого самоврядування, розширення автономії Галичини, проведення волосної (общої) реформи. Вона виступала за рівноправність українського населення та підтримувала ідею незалежної народної Польщі [8, с.287–292].

Проблема польсько-українського порозуміння була темою, яку обговорювали в пресі представники інших слов'янських народів Австро-Угорщини. Одні з них звинувачували українців, інші – поляків або перших і других одночасно. Так, зокрема, словенський професор Л.Леонард причину цього вбачав у відсутності українського авторитету чи то постаті, чи політичної партії, яка змогла б виступити від імені всього народу й запевнити другу сторону в тому, що буде дотримуватись умов угоди. А в дійсності було так, що відразу русин повставав проти русина й робив йому всупереч. Погоджуючись з думкою автора, треба зазначити, що подібна ситуація спостерігалася і в польському таборі. Аналогічних поглядів дотримувався й хорватський учений Ю.Бенешевич, який відзначав розбрат серед українців, частина яких уважала себе окремим народом (українцями), а частина – русинами-росіянами. Проте корені непорозуміння він шукав у такій негативній рисі поляків, як зневага всього непольського. Вона, на його думку, була зумовлена давнім і багатим історичним розвитком польської нації, адже жодна інша не мала навіть приблизно такої прекрасної минувшини, як польська. Ці роздуми й погляди публікувалися в краківському журналі “Слов'янський світ”, який видавався на початку ХХ ст. створеним у Кракові “Слов'янським клубом”, метою якого було сприяти польсько-українському порозумінню на фоні ідей загальнослов'янської єдності. Проте в останні роки своєї діяльності, а саме в період боротьби за реформу виборчої системи до галицького сейму, журнал фактично не публікував матеріалів із зазначеної теми, що свідчило про розчарування та зневіру членів клубу в можливість вирішення проблеми [9, с.120].

Як зазначав тоді український соціал-демократ В.Левинський, національна боротьба в Галичині могла скінчитися миром лише тоді, коли для того б дозріли умови й коли б польські політичні партії прийшли до усвідомлення й розуміння, що не в політиці гноблення майбутнє польського й українського народів [7, с. 114]. Проблема полягала в тому, що на початку ХХ ст. більшість польського суспільства, як і політиків, не бажала йти на поступки через антиукраїнські стереотипи та менталітет, що були породжені етнічними міфами. Так, поляки традиційно звинувачували українців у занепаді Польсько-Литовської держави із середини XVII – до кінця XVIII ст. унаслідок козацьких повстань, зокрема під керівництвом Б.Хмельницького. Для них вина українців не підлягала сумніву, а боротьба за відновлення незалежності Польщі лише сприяла консервації й агресивній активізації національної міфотворчості антиукраїнської спрямованості. Фіктивне право відбудувати й зберігати Польщу в так званих “історичних межах” 1772 р. і навіть 1654 р. вони поєднували з ідеєю культуртрегерства для нібито позбавленого західної культури українського народу. При цьому передбачали застосування жорстоких методів придушення “бунтів” тих, що не хотітимуть підкорятися [1, с.84]. Антиукраїнські міфи породжувала й специфічна польська модель католицизму, основою якої стала ідея “antemurale” (передмур’я) – польського форпосту християнства проти антихристиянського варварства. З польської точки зору, межа християнського світу проходить між католицизмом і православ’ям. Поляки, проголосивши себе справжніми християнами-католиками, віднесли українську православну та уніатську віру до антихристиянства. І, насамкінець, з’явилась ідея шляхетської, спочатку генетичної, а потім загальнонаціональної вищості над українським народом. Отже, такі етнічні міфологеми спричинили виникнення специфічної ментальності, згідно з якою польській нації дозволялися всі методи національної боротьби з представниками інших народів. Особливо справедливою вважалася визвольна боротьба, якщо вона пов’язувалася з одночасним підкоренням непольських національностей. Що ж стосується української нації, яка нібито стоїть на нижчому ступені суспільного й культурного розвитку, то для неї така боротьба з панівною польською силою й окупацією вважалася неприпустимою й була заборонена [1, с.85]. Цей подвійний алгоритм мислення відносно своєї й чужої нації глибоко відбивався на етнічній ментальності поляків, залишаючись панівним, перешкоджав міжнаціональному порозумінню.

Справжній компроміс був неможливим, оскільки всі польські політики, крім найбільш лівих, недооцінювали реальність утвердження України як самостійної політичної сили, а ставили за мету відновлення Польщі в історичних межах або хоча б включення всієї Галичини до майбутньої польської держави. Це, як і непримиренність на селі, загострювало польсько-український антагонізм.

Саме такий анахронізм і негнучкість польської політичної доктрини, сформованої на “історичних” правах”, а не на реальному аналізі становища, яке динамічно змінювалося, стали основною причиною міжнаціонального конфлікту. Ідеологічні настанови, побудовані на нереалістичних передумовах, перетворилися на бар’єр на шляху повноцінного діалогу двох націй у минулому [2, с.26].

Крім того, як зазначає відомий український історик і соціолог Я.Дашкевич, відносини між польським та українським народами завжди були складні не лише тому, що сусідні стосунки рідко бувають добросусідськими, але також тому, що, починаючи із XVI ст., це завжди були відносини підкорювача й підкорюваного, гнобителя й гнобленого, експлуататора й експлуатованого [3, с.2]. А це, у свою чергу, формувало в українському суспільстві міф про поляків як споконвічних ворогів українського народу.

Таким чином, на початку ХХ ст. унаслідок процесів демократизації Австрійської імперії, зростання українського й польського національних рухів та ускладнення міжнародної ситуації в Галичині загострилися польсько-українські відносини. Українці домагалися розширення своїх національно-культурних і політичних прав, прагнучи

зайняти рівноправне з поляками становище. Останні не бажали поступатися владою в краю, який мав стати центром відродження їхньої держави, а тому готові були піти на незначні поступки русинам у національно-культурній сфері. Для вирішення проблеми вкотре постало питання укладення нової міжнаціональної угоди. У ній був також зацікавлений австрійський уряд, який розумів, що український політичний рух у Галичині давно переріс межі внутрішнього питання, але не бачив можливості полагодити його без поляків, а тим більше проти них, тому й прагнув провести чергову польсько-українську угоду. Однак стосовно цього питання польські політичні сили та громадськість розділилися на противників і прихильників угоди. Перші нізачо не погоджувалися і, незважаючи на бажання центрального уряду, протидіяли всіма способами, йшли на зближення з Росією й зокрема москвофілами, завдаючи тим самим шкоди інтересам власної держави. Другі становили переважну більшість, вони усвідомлювали необхідність такої угоди, але ніяк не могли зважитися, а головне – позбутися своїх національних амбіцій та антиукраїнських стереотипів, щоб укласти рівноправний договір, чого вимагали українці й реальна оцінка ситуації. Вони фактично нічого не робили в цьому плані, а тому не мали узгодженого між собою проекту угоди. Усе це затягувало укладення договору й нагнітало конфронтацію. Хоча серед польських політичних діячів були й такі, що реально оцінювали ситуацію, закликали якнайшвидше укласти угоду, проте вони становили меншість.

Про складність польсько-українських відносин на шляху до порозуміння свідчить боротьба за реформу виборчої системи до галицького сейму, яка була головною складовою майбутньої міжнаціональної угоди.

1. Дашкевич Я. Східна Галичина: етнічні відносини, національні міфи та менталітети / Я. Дашкевич // Україна в минулому. – 1994. – Вип. VI. – С. 78–86.
2. Дашкевич Я. Шляхи подолання упереджень (перешкоди нормалізації польсько-українських стосунків) / Я. Дашкевич // Польсько-українські студії : Україна–Польща : Історична спадщина і суспільна свідомість. – К., 1993. – С. 26–64.
3. Ратуша. – 1992. – 30 черв. – С. 3–4.
4. Зашкільняк Л. Українське питання в працях і діяльності Леона Василевського / Л. Зашкільняк // Польсько-українські студії : Україна–Польща : Історична спадщина і суспільна свідомість. – К., 1993. – С. 144–146.
5. Лозинський М. Становище польських і великоруських соціалістичних партій до українського питання / М. Лозинський // Літературно-науковий вісник. – 1906. – Т. XXXIV. – С. 86–99.
6. Лозинський М. Стан українських соціал-демократів в Австрії і Росії / М. Лозинський // Літературно-науковий вісник. – 1904. – Т. XXVIII. – С. 176–182.
7. Михальський Ю. Польські демократи та українське питання в Галичині наприкінці XIX – на початку XX століття (до 1914 року) / Ю. Михальський // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 1998. – Вип. 33. – С. 122–131.
8. Общественное движение на польских землях : Основные идейные течения в 1864–1914 гг. – М., 1988. – 335 с.
9. Ткачова Н. Українсько-польські відносини початку XX ст. на сторінках краківського часопису “*Swiat slowinski*” / Н. Ткачова // Українсько-польські відносини у XX ст. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 120.
10. Польсько-руська угода // Діло. – 1912. – 8 серп. – С. 1.
11. Польсько-руська угода // Діло. – 1912. – 12 серп. – С. 2.
12. Польсько-руська угода // Діло. – 1912. – 9 серп. – С. 1.

В статтєе рассматриваются вопросы различных подходов и трактовок относительно решения украинского вопроса в Галичине польскими политическими партиями левого и левоцентристского направлений, а также сотрудничества их с украинскими левоцентристскими партиями для налаживания польско-украинских отношений.

Ключевые слова: *украинский вопрос, польско-украинские отношения, галицкий сейм, разделение Галичины, избирательная реформа, австрийский парламент, господствующая нация.*

The article analyzes the question of different approaches in solution of the Ukrainian problems in Galychyna by Polish left and central left political parties, and their collaboration with Ukrainian left and central left political parties for improvement of Ukrainian – Polish relations.

Key words: *Ukrainian problem, Ukrainian – Polish relations, electoral reform, Galych seym, devision of Galych, Austria parliament, ruling nation.*